

AN'ANAVIY XONANDALIK ANSANBLI IJROSIDA OVOZ TALQINI MUTANOSIBLIGI

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i02.004>

Abdupatto Axmadjanovich Ibragimov
Namangan davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada an'anaviy xonandalik ansanbli ijrosida ovoz talqini mutanosibligi, ovozni ishlatishning uziga xos xususiyatlari atroflicha tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: maqom ijrochiligi, ashulachilik, ansambl, xonanda, asar, xis qilish, vokal ko'nikmalari, cholg'u

PROPORTIONALITY OF VOICE INTERPRETATION IN TRADITIONAL SINGING ENSEMBLE PERFORMANCE

Abdupatto Akhmadjanovich Ibragimov
Namangan State University

Abstract: This article provides a detailed analysis of the proportionality of voice interpretation and the specific features of voice use in traditional singing ensemble performance.

Keywords: maqom performance, singing, ensemble, singer, work, feeling, vocal skills, instrument

Maqom ijrochiligida jo'rovozlilik hamda ansanbl bo'lib kuylash an'anasi mavjud. Eng avvalo, ansanbl ijrosi musiqiy merosni, uning namunalarini zabardast va monumental asarlar ekanligini to'liq namoyon etadigan ijro turidir. Uning zamirida hamfikirlik hamnafaslik jamoa qo'llab quvatlash maqsad sari intilish birgalikda baham ko'rish kabi umuminsoniy jihatlar yotadi. Shu bois kasbiy mezonlari shakillanganiki ularni o'zlashtirish har bir ansanbl ishtirokchilari uchun xonandalikning turli jihatlarini anglash bilan barobardir. Demak, ansambl ijrosida xonandalarning ovoz talqin etishlarida ko'nikmalar shakillanadi.

“Ansambl” fransuz tilida “birgalikda” degan ma'no anglatadi. Ijrochilik soniga qarab bu ansamblar turlicha ataladi. Agar ikki ijrochi bo'lsa duet, uch ijrochi -trio, to'rt ijrochi - kvartet, besh ijrochi-kvintet va ko'plab turlari mavjud.

Ansambl atamasi yaxshi tuzilgan va yuksak ijrosi blan ajralib turadigan badiiy kollektivlarga nisbatan ham qo'laniladi.

I.Akbarovning ansamblga bergan tushunchalari nafaqat cholg‘u ijrochilikida balki xonandalik amaliyotiga ham xosdir. Duet, trio, kvartet, kvintet kabi tushunchalar jo‘rovoqlikda qo‘laniladigan va xonandalar soniga qarab belgilanadigan ansambllar ekanligini e‘tirof etish joizdir. Faqat ular ovozlari hisobiga farqlanishlari mumkin.

An‘anaviy xonandalik ansambli o‘zining barcha xususiyatlari negizida o‘ziga xos xonandalar jamoasini tashkil etadi. Xonandalar ansamblning ishtirokchilari soni ham ikkitadan boshlanib, o‘ndan ortiq ham bo‘lishi mumkin. Ansamblning tarkibi imkoniyati va maqsad bilan bog‘liq jarayondir.

An‘anaviy xonanda bo‘lib shakllanayotgan har bir ijrochini xonandalik ansambli tarkibida kuylashi uchun sohani o‘zlashtirish bilishi va uning qoidalarga qat‘iy tarzda rioya qilishi lozim bo‘lgan jihatlari mavjud. Jumladan; hamnafasni tinglab ijro etish nafasni meyorida sarf qilish asarni bilish ansamblga mutanosib holda so‘z matnkarini bir xil talqin etish badiiy bezaklarni bir xilligiga e‘tibor berishi asarni o‘ziga xos joylarini puxta ishlash ovoz almashish to‘ldirish cho‘zish va bir xilda yakunlash va h.k

Ansamblli ijroda uning ishtirokchisi muayyan bir butun tashkil etuvchi musiqiy cholg‘uning bir bo‘lagiga aylanish lozim. Shu cholg‘u nima his etsa birgalikda bir biriga mutanosib holda tarannum etishiga harakat qilishi lozim. Shu bois an‘anaviy xonandalik ansambli ishtirokchisidan hamnafaslarni tinglab his etib sezib ijro etishlari talab etiladi.

Ashulachilik- deb yozadi G.Muxamedova - murakkab ruhiy fiziologik jarayondir. Unda intellektual emotsional hissiy irodaviy jarayonlar bir biriga uzviy bog‘lanadi. Yakka xonandaning xonish jarayonida ruhiy fiziologik intellektual hissiy ehtirosli irodaviy ifodaviy obrazlar jarayoni mutanosibli holda uyg‘unlashadigan bo‘lsa, ansambli ijroda har bir xonandaning bunday jihatlari qolganlari bilan mos kelishi lozim bo‘ladi. Albatta bu juda murakkab jarayon. Lekin uni ansambllo ijroga moslashtirish va uyg‘unlikdagi go‘zal ijroga erishish mumkin. Chunki har bir shakllanayotgan an‘anaviy uslubdagi xonandalarga yuqorida keltirilgan shaxsiy jihatlari bo‘lishi muqarrar. Faqat ularni kerak darajada ishka solish qoidalarga binoan boshqarish va mutanosibli ko‘nikmalarni shakllantirish lozim. Buning uchun eng avval xonandaning sezgi bilan bog‘liq barcha xususiyatlarini rivojlantirib undan me‘yorida foydalanish lozim.

Sezgi xonanda uchun eng kerakli va muhim xususiyatdir. Xonandalar uchun sezgining eng muhim turlarida biri eshitish tinglash hisoblanadi. Musiqiy nuqtai nazarda bunga qaralsa eshitishning ikki xil mavjudligini korishi mumkin. Ya‘ni passiv eshitish va aktiv eshitishi. Ansanbl tarkibidagi an‘anaviy xonandalarda eng avvalo eshitishning har ikki turi mavjud bo‘lishi lozim. Chunki passiv eshitishda xonanda eshita oladi va buni to‘g‘ri qabul qiladi. Aktiv eshitishda ansambl uchun eng zarur bo‘lgan xususiyatlardan biri eshitganini ovoz talqini orqali to‘g‘ri va aniq qaytara olish xususiyatga ega bo‘ladi.

Vokal ashulachilik san'atini namoyondalari bung juda katta e'tibor beradilar. Xususan G.Muxammedova yozadi; "Ashulachilikda vokal eshitish tushunchasi mavjud. Vokal ko'nikmalar rivojlangani sari xonanda vokal eshitish qobiliyati ham asta sekin rivojlana boshlaydi". Demak ansamblli xonishlarda xonandalarning vokal eshitish qobiliyatiga etibor qaratish lozim bo'ladi.

An'anaviy xonandaning ansambl ijrosida hamsafaslarning ijro paytida sodir bo'layotgan barcha jarayonlari his etib tasavur qilib shu holatga mos ijro etishi juda muhimdir. Chunki musiqiy merosimiz ijrochiligi an'analarda turli tuman bezak va jilolar o'rin olgan. Har bir xonanda ularni chiroyli ijro etib ko'satishka harakat qiladi. Ansamblda esa bu jarayoni bir g'oya va yo'lga asoslanib talqin etish talab etiladi.

Asarni bilish mezon ham ijroda katta ahamiyatga ega. Bilish zaminida avvalo ijro etiladigan asarni soz matni musiqiy ohang matni musiqiy ohang matni asar tarixi va hattoki amaliyotda mukammal ijro etilgan uslublar va ijrochilar xaqida ma'lumotlarga ega bo'lish yotadi. Asarning musiqiy matni har tomonlama puxta o'rganilishi talab etiladi. Asarning daromad qismlari va rivojlanuvchi tarkibiy qismlarining har bir dinamik rivoj asosida kuylanish ham muhimdir.

Ijroning muvaffaqiyati so'z matni yodlash bilan emas, balki g'azalning vazn xusuiyati ohang metro ritmik jihati bilan munosabat talqin etilishi bilan ham bog'liqdir. Xonandalik amaliyotida qo'llaniladigan duet, trio, kvartet va h, k xonandalik ansambllarini tinglash. Xamnafaslikda ijro etilgan katta ashulalar suvoralar aytishuvlari xalq aytishuvlarini tinglab idroklab organib borish. Vokal ansambllarining hilma hil turlari ijrosini o'zlashtirish Jo'navozlik ovoz va soz jo'navozligi va jo'rovozklik ijrolarini tinglab, ajrtish va ularning umumiy prinsiplarini anglash. Ijroda uslublarni uyg'unlashtirishga xarakat qilish.

Ansambl ijrosida xonandalarning bu ikki jihati yaxshi o'zlashtirishlari ijro jarayonining mukammal shakillanishiga asos bo'ladi. Zero, asarning ohang va so'z matnlarini yod olgan xonandalar ijroviy uslublarni o'zlashtiradilar.

Asarning murakkabligi asosida va ansambl tarkibidagi ovozlarning mavjudligiga qarab birgalikda va alohida yoki jo'rovozklik qabilida kuylashni o'zlashtirish lozim bo'ladi. Ansambl ijroda ovozlarni tog'ri, sheriklar bilan bir nafasda talqin etish muhim omillardan hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muxammedova G. Xonandalik uslubiyotlari. -Toshkent, 2007
2. Mamadaliyev F. Ovoz xususiyatlari.-Toshkent, 2000
3. Ibragimov A . Ovozni yo'lga qo'yish. -Namangan. 2020.
4. Inatullaev B. B. MADANIY-MA'RIFIY FAOLIYATDA TARBIYAVIY JARAYONNI TASHKIL ETISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI //Inter education & global study. - 2024. - №. 9. - C. 103-113.

<https://cyberleninka.ru/article/n/madaniy-marifiy-faoliyatda-tarbiyaviy-jarayonni-tashkil-etishning-nazariy-uslubiy-asoslari>

5. INATULLAEV, B. (2020). TA'LIM SAMARADORLIGINI YAXSHIRISHDA FAN, TA'LIM VA ISHLAB CHIQRISHNING INTEGRATSIASI. IJTIMOYIY TADQIQOTLAR JURNALI, 7 (3), 65-72. <https://elibrary.ru/item.asp?id=75905733>